

ГЛАВА 3

ИНТЕРНИРАНЕ ПО МЕТОДИТЕ НА НКВД И ГЕСТАПО

По време на подготовката и провеждането на „народния съд“ властта на Отечествения фронт извършва интерниране на членовете на семействата на задържаните и осъдените и на други вражески и неблагонадеждни лица и семейства. На 16 януари 1945 г. началникът на ДС – Пловдив изпраща до София радиograma № 10 с текст: „Утре започва Народния съд. Какво да правим с домашните на подсъдимите?“. На 30 януари от София пристига отговор: „Домашните на най-злостните и закоравели фашисти, които биха представлявали някаква опасност за делото на ОФ, подлежат на интерниране“¹⁰⁸.

До м. юли 1945 г. са интернирани 4325 семейства с 11 875 членове¹⁰⁹. Някои от вече обречените семейства са изселени още в началото на зимата, предимно в Делиормана, в запустели къщи без врати и прозорци. Дори петгодишната Илиана Батембергска, дъщеря на народния представител Иван Батембергски, ликвидиран от „народния съд“, получава поименна заповед за изселване.

Изселванията се извършват по начина, по който Гестапо в Германия и НКВД в СССР извършват масовите акции по депортация. В „Инструкция за изселване на вражеските семейства от южната граница“¹¹⁰, предложена от министъра на МВР Руси Христов, е описан план за изселванията:

„Подлежащите на изселване семейства се разделят на три категории: а) семейства, главата на които или член от които е забегнал зад граница; б) семейства, по отношение на които за главата или за член от семейството има проверени данни, че улесняват бягства зад граница, подбуждат към бягства, държат пряка връзка с бегълци или помагат на бандити; в) семейства на активни вражески елементи из чис-

¹⁰⁸ АКРДОПБГДСРБНА – М, ф. 1, оп. 1, а.е. 152, л. 1–2, две радиограни от и до началника на Държавна сигурност – Пловдив.

¹⁰⁹ Стоянов, Лъчезар. Комунистическият режим в България – противници и жертви, 22 май 2015. Фронтално с лице към истината. Източник: <http://frontalno.com>.

¹¹⁰ АКРДОПБГДСРБНА – М, ф. 1, оп. 1, а.е. 1254, л. 40–44, инструкция за изселване на вражеските семейства от южната граница, София, юли 1948 г.

лото на бивши фабриканти, царски офицери, полицаи, н. петковисти, кулаци и др., за които има данни за вражеска дейност... В един камион се натоварват средно по 10–15 изселници в зависимост от това, колко багаж имат... Камионите се съсредоточават в такива места, където да не направят впечатление на гражданите (дворове на МТС, гаражи извън градовете и др.). Вагоните се съсредоточават на гари, на които има по-малко движение... Прекарването на милиционерите се извършва вечерта преди изселването с оглед придвижването да стане на тъмно. Блокирането на къщи и вдигането на семействата им се извършва в точно определен час.“

В Инструкцията е подчертано да се прилага класов подход: „Подхожда се конкретно – различно към очертаните класови врагове и към бедните и работнически елементи, на които може да се въздейства по друг начин, без да се изселват“¹¹¹.

Всички мероприятия по изселването от София се ръководят от зам. директора на ДС Благой Пенев, с помощници началникът на отдел „Униформен“ Веселин Георгиев и началникът на отдел XII Стоян Илиев. „Материалите за заселените в новите места се подреждат и картотекират в окръжните служби на Държавна сигурност. Същата служба открива и лично дело на заселените. Всички заселени се вземат на отчет“¹¹².

През 1948 г. от София са изселени и лишени от софийско жителство 3467 души^{113,114}. Налага се практиката кадри на МВР и Държавна сигурност да посочват домовете, в които искат да се настанят, и включват собствениците им в списъците за изселване. Така например в къщата на проф. Димитър Атанасов в Лозенец в София се настанява Георги Стаменов от Държавна сигурност, който лично го включва в списъците за изселване от София през август 1948 г.¹¹⁵

¹¹¹ Пак там, л. 41.

¹¹² АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 1, а.е. 1254, л. 44, инструкция за изселване на вражеските семейства от южната граница, София, юли 1948 г., министър на МВР Руси Христов.

¹¹³ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 17, оп. 1, а.е. 42а, л. 6, отчет за извършената работа през 1948 г. от IV отдел при ДДС, Стефан Богданов, началник на IV отдел – 9 януари 1949 г.

¹¹⁴ На 31 юли – 1 август 1950 г., в 3–4 часа през нощта са изселени 127 семейства с 499 членове от Годечка околия (98 души), Трънска околия (41 души), Брезнишка околия (95 души), Кюстендилска околия (222 души), Марекска (Дупнишка) околия (43 души). Останали за изселване на следващ етап са 120 семейства. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а.е. 348, л. 2–5, доклад за проведената акция по изселването на вражеските елементи от граничните села в граничните околии на Софийски окръг, 10 август 1950 г.

¹¹⁵ Петкова, Цветана. Вода от извора – хроники на моя род. Изд. „Вилин“, 2015, с. 19.

Към м. май 1948 г. от граничните зони са изселени, заедно с добитък, 9398 вражески елементи и техните семейства¹¹⁶. До края на 1948 г. е подготвено изселването на още 270 семейства от Девинска, Златоградска, Смолянска, Неврокопска, Момчилградска, Крумовградска околия, наброяващи 1386 души¹¹⁷.

Към октомври 1948 г. началникът на гранични войски генерал-майор Йонко Панов, помощник-министър на МВР, подготвя информация за акцията по изселването на 2319 души, близки и ятаци на бегълци зад граница, наречени от него дезертьори. Той отбелязва, че къщите, в които са настанени изселените, не са ремонтирани и много от тях са без врати, без прозорци и с липсващи керемиди. „Преселниците все още стоят въшлясали. Не са проявени никакви грижи по отношение на хигиена и здравеопазване, не са снабдени с крайно необходимите материали за долно облекло. Не е уредено правното положение на преселените“¹¹⁸.

През 1950 г. министърът на МВР Руси Христозов дава предложение на Секретариата на ЦК на БКП чрез изселване на вражески елементи да се реши квартирният въпрос на 25 партийни работници и 1157 щатни оперативни служители на Дирекция „Държавна сигурност“ в София, идващи от провинцията:

*„Да се освободят квартири чрез изселване на активни вражески елементи и на паразитни такива, чието присъствие в София не е свързано с производството и изпълнението на стопанския план. За такива имаме изготвени списъци с данни за няколко стотин... Да се проведе съгъстяване в София с помощта на кварталните ОФ организации, тъй както се провежда за семействата на военнослужещите.“*¹¹⁹

По същия начин и по места се решава жилищният въпрос на близките до ОФ семейства. Още в края на 1949 г. Градският народен съвет – Русе отправя предложение до МВР да разреши жилищния проблем на 300 работнически, 100 офицерски и 45 милиционерски семейства чрез изселване на вражески елементи от Русе, които:

¹¹⁶ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а.е. 347, л. 11–14, сведения за подлежащите на изселване лица от граничните зони, София, май 1948 г.

¹¹⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а.е. 347, л. 47–49, доклад относно разселването, съгласно 9-то и 15-то постановление на Министерския съвет, София, 9 октомври 1948 г.

¹¹⁸ Пак там.

¹¹⁹ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 1, а.е. 1275, л. 1–2, предложение от вътрешния министър за разрешаване на квартирният въпрос на служителите от Дирекция ДС, София, май 1950 г.

„не упражняват обществено полезен труд. Политиканствуват в тесни среди, разпространяват измислиците на вражеските радиостанции, под най-различни форми смуцават стопанския живот и въобще представляват опасност за държавния ред и общественото спокойствие, а живеят в удобни жилища, според установените норми от закона, когато работнически семейства живеят по 5-6 души в една стая.“¹²⁰

Приложен е списък за изселване на хора, които са обществено активни и предприемчиви, с авторитет и образование, немалка част от които са близки на убити или затворени след 9 септември 1944 г., хора с национализирани имуществва и които са лишени от пенсии и от правото да упражняват професиите си, но задължително имат хубави домове. Тяхната вина е, че:

„дразнят трудещите се и всички честни граждани и смуцават тяхната увереност в социалната справедливост; от друга страна им дава възможност спокойно да се отдават на вражеска дейтелност против народната власт и нейните мероприятия. За успокояване на русенските трудещи се и прогресивната общественост, за създаване на възможности на същите за спокойно творчество – необходимо е тези хора да бъдат изселени от града ни.“¹²¹

Къщата на Жана и Иван Бурови в Русе, известна като двореца на Буров, е конфискувана и се превръща в Пионерски дом.

„Някои от собствениците на най-хубавите русенски къщи изчезнаха безследно преди да помиришат народния съд или благоразумно останаха в чужбина. Червената импозантна къща (бившият дом на българо-съветската дружба) загуби собственика си Кънчо Петров, аристократичният дом в началото на ул. „Борисова“ не дочака симпатичния си стопанин търговеца Шефи Недков. Народната власт заграби къщата на петролния магнат Йосиф Вешков, който предвидливо остава в Румъния. Стопанското училище, построено с парите на покойната дарителка Недка Ив. Лазарова (триетажна сграда на кея на Дунава), е наречено на името на партизанката Йорданка Николова.“¹²²

¹²⁰ АКРДОПБГДСРБНА – М, ф. 23, оп. 2, а.е. 2, л. 51, предложение на Градски народен съвет – Русе за изселване на лица, Русе, 16 ноември 1949 г.

¹²¹ Пак там.

¹²² Боздуганов, Никола. Когато ни сполетя девети. // Про & Анти, № 35, 1993.

Показателен пример за репресия срещу близките на убитите от „народния съд“ е съдбата на Евдокия Петева-Филова, съпруга на бившия министър-председател и регент проф. Богдан Филев, както и на Анастасия Златарска-Русева, съпруга на генерал-майор Руси Христов Русев, военен министър до 1944 г.

Евдокия Филова е дъщеря на полковник Васил Петев и Неда Папазова (Папазоглу), произлизаща от заможна казанлъшка фамилия на индустриалци. Завършва история на изкуството и философия във Вюрцбург, Германия, и защитава докторат. След завръщането си в България е уредник в Етнографския музей. Автор е на научни статии и изследвания, посветени на българските народни песни и накити, на керамичното и текстилното изкуство.

След екзекуцията на нейния съпруг имуществото им е конфискувано, тя е изселена от София завинаги, без право на работа, и живее последователно в Дулово, Русе, Ловеч и Самоков. Прехранва се с преподаване на частни уроци по немски и френски. В техния дом на улица „Кракра“ в София се настанява другарката Победа, сестра на комунистката Лиляна Димитрова. Едва в края на живота си Евдокия Филова получава разрешение да се завърне в София.

Анастасия Златарска-Русева е учителка по пиано, с висше музикално образование, наследница на известния възрожденски род Златарски¹²³. „Народният съд“ постановява освен смъртната присъда на генерал Русев и конфискация на имотите му, но се оказва, че единственият имот на семейството е наследствен апартамент на съпругата на ул. „Оборище“ в София. В него се настанява семейството на героя на СССР ген. Захари Захариев, агент на Коминтерна, подвизавал се в СССР под името Волкан Семенович Горанов, а като интербригадист в Испания е с турска самоличност с име Халил Екрем. По-късно в апартаментата живее 11-членното семейство на Милчо Петров, завърнал се също от емиграция от СССР.

Анастасия Златарска-Русева е изселена от София във Велико Търново, където живее в крайна бедност, в немебелирана таванска стая, без отопление през зимата, без право да работи, като се издържа от частни уроци по пиано. Едва на 80-годишна възраст, поради старост, комунистическата власт разрешава тя да се завърне в София.

През септември 1947 г. всички активисти на опозиционните партии са поставени под контрола на Държавна сигурност, през следващия месец

¹²³ Златарски, Александър. Пет български рода в летописите на историята. София, Авангард-Прима, 2012.

започва изселване и въдворяване в провинцията на водачите им, които са заведени на активни разработки в Държавна сигурност, а до края на 1947 г. в концлагери са въдворени хиляди лидери от опозицията.

Изселванията се извършват по различни поводи, дори заради отказ за сътрудничество с ДС. Когато през 1949 г. Димитър Коларов от София е притиснат да сътрудничи, той отказва и е принуден писмено да заяви:

„...не приемам предложеното ми от Държавна сигурност сътрудничество, с което да се задължа да донасям за неща, интересували Държавна сигурност. Заявявам, че ще пазя в най-строга тайна всичко, за което сме говорили в Държавна сигурност, като в противен случай ще бъда най-строго наказан.“¹²⁴

Държавна сигурност не оставя без последствие този отказ и той е изселен от дома си в София на бул. „Толбухин“ във Велико Търново, където с решение „в името на народа“ жилищната комисия му отрежда да живее в една стая и кухня в местността Качица. През 1956 г., когато пожелава да бъде отменен изселническият му режим, той е известен, че: „По поръчение на др. Началник на Софийско окръжно управление на МВР, Ви уведомяваме по повод молбата Ви, че нямате законно основание за пребиваване в София, въпреки че имате собствен дом“¹²⁵. На подобна гавра са подложени хиляди семейства, а в същото време в домовете им се настаняват хора, близки до новата власт.

Произволът на комунистите по кварталите със съдействието на ДС и МВР достига до там, че в края на 1949 г. Главна прокуратура изпраща писмо до Васил Коларов, председател на Министерския съвет, в което представя груби нарушения на законността при въдворяванията и изселванията, без заповеди, без обвинителен материал и своеволно от органите на ДС. Главна прокуратура издава заповеди за спиране на множество изселвания и въдворявания, които МВР – София не изпълнява:

„Така макар по отношение на лицата Любен Цонев Димитров, Стефан Ангелов Пандурски, Методи Димитров Петров, Стоянка Ванкова Георгиева, Харутюн Мави Хокоцян, Христо Л. Караминков, Кица Иванова Шулекова, Димитър Иванов Топалов, Янко Василев Кацаров, Па-

¹²⁴ Райчевски, Стоян, Коларова, Фанна. България 1944–1989. Забранената истина. Каталог на изложбата. ЕС Принт, 2013, с. 51.

¹²⁵ Пак там, Писмо № 6-5270/20 юли 1956 г..

*вел Радев Босев и др. изселването да бе спряно от Главна прокуратура на републиката с писмени нареждания, но управителя на Столичното управление на МВР др. Веселин Георгиев не спря изселването им, не се подчини на нареждането на Главна прокуратура, а напротив, иззе ключовете от жилищните помещения и ги изсели от София.*¹²⁶

В домовете на посочените хора са настанени служители на милицията. Въпреки спирането от Главна прокуратура на изселването на семейството на 70-годишния Стефан Пандурски, милиционерският отговорник поручик Виденов изхвърля багажа му, изземва ключовете и в жилището се настанява някой си Ганчев¹²⁷.

Христо Л. Караминков, инспектор по спиртния монопол, живее със семейството си на ул. „Гладстон“ в София. Получава заповед за изселване, която е спряна като неоснователна от Главна прокуратура, но няколко дни по-късно жилищната комисия предоставя жилището му на Ангел Първанов и „на 2 ноември 1949 г. жената на Ангел Първанов заедно с милиционерския подпоручик Георгиева заплашват семейството на Караминков с репресии, ако не освободи апартамента до 5 часа вечерта на същия ден, вследствие на което той изнася багажа и затваря апартамента, а Ангел Първанов заедно със сътрудници на ДС го отваря, като изкъртва вратата и се настанява“.

Чрез прокурор Райновски на 3 ноември 1949 г. Главна прокуратура връща ключовете от жилището на Караминкови, но „на 4 ноември 1949 г. по нареждане на Мирчо Спасов, началник на градската ДС, Ангел Първанов и началникът на милицията на I РУ капитан Нанов отново отварят апартамента на Караминков и Ангел Първанов се настанява в жилището... В този случай всички длъжностни лица са извършили престъпление по чл. 104 и други членове от Наказателния закон“¹²⁸. „Още през първата седмица те изкъртиха паркета, за да се отопляват през зимата“, споделя Лазар Караминков, син на собственика на жилището.

Подобна е съдбата на много от наследниците на видни български политици, предприемачи, известни за времето общественици и личности, към които властта на Отечествения фронт е безпощадна.

¹²⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 1, а.е. 1180, л. 6, писмо от Главна прокуратура на НРБ № 2638/01 декември 1949 г. до Васил Коларов.

¹²⁷ Пак там, л. 7.

¹²⁸ Пак там, л. 8.

Внукът на Александър Малинов¹²⁹, едва 21-годишен, без съд и присъда е интерниран със съпругата си в Своге, където живее 13 години. Работи като катранджия, компресорист и шофьор.

Дъщерята на дипломата Петър Нейков, Надежда Оббова, е изселена в Троян. Причината е, че е съпруга на врага на народа Жечо Евстати-ев Оббов, завършил юридическото си образование в Париж и работил в българската постоянна делегация към Обществото на народите в Женева, секретар в консулско-стопанската дирекция и в протокола на МВНР, секретар на българската легация в Париж. През 1945 г. е изпратен в българската легация във Варшава като първи секретар. Към края на 1945 г. е отзован и уволнен за опозиционна дейност.

Офицерът от военното разузнаване Благой Петров, син на Султана и Рачо Петрови, е въдворен в концлагера „Куциян“ по нелепи обвинения. В деня на излизането от концлагера семейството му получава заповед в срок от 24 часа да замине за Белово, където притежават селскостопански имоти. Там пребивават шест години, а домът им на ул. „Хан Крум“ е напълнен със семейства на партизани, които превръщат кухните в складове за дърва и въглища¹³⁰.

Евстрати Гешов (1883, Пловдив – 1959, София) е син на Иван Евстратиев Гешов¹³¹ – крупен дарител и директор на БНБ, председател на БАН и депутат в тринадесет народни събрания, министър-председател на България (1911–1913) и 25 години председател на БЧК. Евстрати Гешов завършва стопански и финансови науки в Париж, специализира в Лондон и води делата на банкерската къща на баща си в Букурещ (1912–1915), след което е директор на Българската търговска банка. Той дарява на БАН богатата бащина библиотека и архива на братята Евлоги и Христо Георгиеви. На името на рано починалата си съпруга Анка Губиделникова учредява през 1934 г. фондация и в квартал Красно село построява и обзавежда „Дом Анка Губиделникова“ за 24 бедни девойки с параклис и домашна църква „Св. Ана“. Предоставя стипендии на девойките, живеещи в дома и извън него, издържа дома и стола към него. Броят на девойките в

¹²⁹ Александър Малинов е роден в Пандъкли, Бесарабия. Завършва Южнославянския пансион на Тодор Минков в Николаев и право в Киев, след което е съдия, прокурор и адвокат в Пловдив. Лидер на Демократическата партия. Министър-председател на България в 30-ото (1908–1910), 31-вото (1910–1911), 36-ото (1918), 37-ото (1918) и 46-ото (1931) правителство и председател на XXIII Обикновено Народно събрание (1931–1934).

¹³⁰ Ценкова, Искра. Спомени зад оградата. София, Авлига, 2016.

¹³¹ Повече за Иван Евстратиев Гешов и Евстрати Иванов Гешов виж в: Енциклопедия на дарителството – Дарителски фондове и фондации в България 1878–1951. Т. 1, А-Й. Български дарителски форум, София, 2011 г.

дома нараства всяка година, а фондацията разполага със собствена стая в университетския град в Париж, която предоставя безплатно на българска студентка или специализантка в Париж, и поема разноските по пътуването и прехраната ѝ. Фондацията е ликвидирана през 1951 г., средствата и имуществото са отнети от държавата, а Евстрати Гешов две години е концлагерист в ТВО „Белене“, след което е въдворен в Троян. Брат му Никола Евстратиев Гешов изчезва през 1944 г.¹³²

Дъщерята на Богдан (Теодор) Прошек, Милада Прошек-Пипева, е единствената останала в България от именитата фамилия. След национализацията тя заедно със съпруга си Стефан Пипев, възпитаник на Търговската академия във Виена и активен член на търговското съсловие в София, който ръководи от 1907 г. бирената фабрика на починалите вече братя Прошек, са изселени от София, а синът им Богдан Пипев е въдворен в лагера „Бобов дол“¹³³.

Напускането на районите на въдворяване става само с разрешение от МВР, в противен случай изселниците са заплашени от въдворяване в ТВО. Изселените в Панагюрище подписват в МВР „Предупреждение“ под заплаха при нарушаването му семействата им да бъдат въдворени в концлагер¹³⁴.

Предупреждение

Долуподписаният, принудително заселен в Панагюрище, удостоверявам, че ни се доведе до знание заповедта на др. министър на вътрешните работи, и че същата не ще бъде нарушавана. При напускане на града се задължаваме да искаме разрешение за това, както следва:

– При посещение на селище в района на Панагурска околия – от Околийския началник на МВР Панагюрище;

– При посещение на селище в района на Пловдивски окръг – от Окръжния началник на МВР Пловдив, чрез Околийския началник на МВР Панагюрище;

– При посещение на други населени места, от Министъра на вътрешните работи, пак чрез Околийския началник на МВР Панагюрище.

¹³² Екимова-Мелнишка, Мариана, Геров, Александър. Къщите още говорят. Изд. НБУ, 2018, с. 403.

¹³³ Константинов, Калоян. Великите българи, които не са българи. Източник: offnews.bg, 26 октомври 2015.

¹³⁴ АКРДОПБГДСРСБНА – Пз, ф. 7, оп. 1, а.е. 43, л. 2, списъци и писма на изселените в Панагюрския район през 1951–1954 г.

При неспазване на горното, известно ми е, че ще бъдем въдворени в ТВО.

Горното се отнася, както за нас, така и за нашите семейства.

Следват подписите на представители на 17 семейства, между които Иван Кръстев Мирски от София – „заселен от съображения за сигурност“; Йордан Калпакчиев – „бивш банкер, вражески настроен, засегнат от мероприятията на народната власт“; Кръстина Рашкова Атанасова – „съпруга на бивш народен представител, ликвидирани от народния съд“; Никифор Неделев Кацаров, от с. Чеканчево, Новоселско, който последователно от 1944 г. до 1950 г. е в ТВО, през 1951 г. е осъден и е вкаран в Пазарджишкия затвор, а от 1952 г. е въдворен в Панагюрище със семейството си; пет семейства на бивши белогвардейци и други състоятелни и образовани хора.

На много от изселените се отказва медицинска помощ, принуждават ги да се разписват ежедневно в милицията, забраняват на студенти да продължат образованието си и пр. ограничения, непредвидени в заповедите за изселване¹³⁵. Произволно началниците на МВР по места преизселват хора и семейства; не им разрешават да заминат на лечение и операции при категорични доказателства за необходимостта от това; задържат изселените и въдворените в ТВО за по-дълги срокове от постановените, отказват им дори да се простят с близките си, които са на смъртно легло.

Ценко Лилков от Видин изпраща заявление до началника на Околийското управление на МВР – Видин: „Др. Началник, брат ми Иван Лилков е в агония, на смъртно легло. Поради това, че има дъщеря София Игнатова, по мъж, която е изселена в град Стралджа, Ямболско, моля за нареждането Ви да дойде във Видин за десетина дни“. Заявлението е изпратено до отделение „В. И.“ при МВР – София, откъдето идва циничният отговор на началника на отделението Д. Чакъров: „Моля наредете да бъде съобщено на Ценко Лилков от града Ви, че не се разрешава на София Игнатова да посети гр. Видин, тъй като с нищо няма да помогне на баща си“¹³⁶.

Бегла представа за обкръжението и атмосферата, в които попадат изселените хора в селата, може да се получи от заповедта, която Пашун Дешков, кмет и председател на селския народен съвет в с. Новачене, Никополско, издава срещу кулаците и вражеските елементи в селото.

¹³⁵ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 23, оп. 2, а.е. 1, л. 7, заповед П-9 на министъра на вътрешните работи относно изселените лица, София, 4 януари 1950 г.

¹³⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, дело V, а.е. 43173, л. 18, преписка по заявление № 2990/11 август 1952 г.

Заповед № 8/19 януари 1951 г.

Предвид на това, че напоследък се забелязва една кулашка вражеска дейност сред трудещите се работници, бедни и средни земеделци в селото ни, затова

ЗАПОВЯДВАМ

Забранявам на кулаците и враговете да се събират по улиците, площадите и да посещават сладкарницата, хоремазите и магазините, бръснарниците и други общодостъпни заведения, като вечеринки, увеселения и др. на следните лица, а именно:

1) Златан Игнатов, Асен Стефанов, Асен Алексиев Петров, Кирил Ат. Лалов, Васил Атанасов Тутеков, Васил Георгиев Вълчев, Никола Ганчев, Георги Денчев Кацарски, Дончо Пенчев Чолаков, Давид Николов Димитров, Кирил Георгиев Рашков, Димитър Христов Петров (Килифара), Методи Тр. Консолов, Николай Стоянов Иванов, Димитър Петракев Лишков, Стефан Юрданов Рашков, Стефан Кръстев Нонов, Никола Игнатов Димитров, Спас Тодоров Тонков, Милин Петракев Гошев, Георги Гатев Ангелов, Борис Илиев Тодоров, Костадин Костадинов Григоров и Борис Цветков Гроздев.

На забелязаните такива ще им се наложи глоба от 10 000 лв, която е окончателна и не подлежи на обжалване. Възлагам на местната милиция да бди за изпълнението на настоящата заповед и за констатирани случаи да ми докладва незабавно. Продавачите в хоремазите и другите упоменати учреждения, като забележат някой от посочените в настоящата ми заповед лица в тия учреждения, да ги предупреждават да напуснат и при неизпълнение да ми донасят, в противен случай ще бъдат глобявани отговорниците на учрежденията.

Препис от настоящата да се изпрати по принадлежност за сведения, да се разлепи на видни места из селото, хоремазите и др. за знание и изпълнение.

Председател: /п/ Пашун Маринчев Дешков

Арогантността на МВР достига до там, че не дава информация, която Главна прокуратура изисква във връзка с постъпилите жалби, и главният прокурор Д. Георгиев и началникът на следствения отдел прокурор М. Димитров настояват:

„министър Руси Христозов да даде обяснение за незаконните въдворявания и изселвания, за тежките беззакония, извършени от длъжностни лица на ДС и милицията; да се разреши те да бъдат дадени на съд; да се забрани на местните управления на МВР да преизселват въдворените по места хора и семейства; да се забрани всяка излишна жестокост над изселените лица; министърът на МВР веднага да разпреди опразване на жилищата на лицата и семействата, чиито заповеди за изселване са отменени; Веселин Георгиев да бъде снет от длъжността управител на Столичното управление на МВР.“¹³⁷

В отговора си министър Руси Христозов пише до Васил Коларов, че семействата, чиито заповеди за изселване са отменени или спрени, не може да бъдат върнати в жилищата им „поради липса на свободни квартири, от една страна, и от друга необходимо е жилищната комисия да отмени решенията си за настаняване“¹³⁸, а тя, естествено, не го прави. Така министърът поставя решенията на жилищните комисии над Закона за собствеността на гражданите и нейната неприкосновеност! Нещо повече, министърът обвинява Главна прокуратура, че опитвайки се да спазва законността при изселванията и въдворяванията, „обслужва класовия враг, който при сегашната обстановка се явява основния закононарушител..., а даването на ухо на клевети на врага, може да доведе до парализиране на борбата на органите на МВР с класовите врагове“¹³⁹. И за да се нормализират отношенията между органите на МВР и прокуратурата, той предлага на Васил Коларов „При Главна прокуратура и Окръжните прокуратури да се назначат специални прокурори, проверени от БКП, утвърдени от Политбюро на ЦК на БКП, които единствено да се занимават с политическите дела, така както ни съветват съветските другари“. Министърът настоява също така за уволнението на двамата прокурори, дръзнали да защитят законността¹⁴⁰.

По-голямата част от изселените семейства от пограничните райони и големите градове на страната са въдворени в Северна България, източно от линията „Оряхово—Червен бряг“¹⁴¹.

¹³⁷ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 1, оп. 1, а.е. 1180, л. 9–10, писмо от Главна прокуратура на НРБ № 2638/01 декември 1949 г. до Васил Коларов – Председател на МС на НРБ.

¹³⁸ Пак там, Писмо изх. № 666-П/30 декември 1949 г., л. 19.

¹³⁹ Пак там, л. 21.

¹⁴⁰ Пак там, л. 22.

¹⁴¹ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а.е. 349, л. 2–3, справка относно изселените лица в страната до 1950 г. включително, 21 март 1951 г.

През 1953 г. общият брой на изселените достига 7025 семейства с 24 624 членове¹⁴². Като „неудобни за граничен район и за големите градове като врагове на народната власт или ятаци или помагачи на бандити (горяни – б.а.)“ са изселени 4359 семейства с 13 651 членове; изселени като близки на „изменници на родината“ са 2397 семейства с 9739 членове. Най-много са изселените семейства на средни селяни (2418), следвани от семейства с буржоазен произход (1754) и семейства на бедни селяни (784)¹⁴³.

Като наказателна мярка срещу избягалите зад границата МВР и ДС прилагат не само изселване на семействата им, но и въдворяване в ТВО на отделни техни членове:

„Изпращането на близките на изменниците в ТВО поначало е правилно, поради това, че ще даде добро отражение сред трудещите се и ще засили революционната бдителност на същите, но при изпращането в ТВО трябва да имаме диференциран подход и да не се изпращат такива от бедни семейства.“¹⁴⁴

Унгарското народно въстание през 1956 г. активизира БКП и ДС. Обстановката в цялата страна за бившите хора е непоносима. На 2 ноември 1956 г. пред партийните активисти в София Тодор Живков заплашва с „деветосептемврийски репресии“¹⁴⁵:

„Другари, апетитите на реакционните елементи вътре в страната са се раздразнили. Вече те подават своите муцуни от тъмните къшета и дупките и се готвят за клане – има вече такива факти – сдушават се, събират се, поздравяват се с „Христос възкресе“... Оръжието на органите на Вътрешното министерство и на служителите му е

¹⁴² От тях 2548 семейства са от София с 5075 членове. Следват Хасковски окръг (987 семейства с 4386 членове), Благоевградски окръг (949 семейства, 4695 членове), Врачански (714 семейства, 2715 членове), Пловдивски (614 семейства, 3156 членове) и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а.е. 3104, л. 5–8, доклад за разселените семейства от столицата, големите градове и граничните райони, София, 22 август 1953 г.

¹⁴³ Христов, Христо. БКП изселила хиляди семейства след 9-ти септември. Източник: desebg.com, 11 август 2018 г.

¹⁴⁴ АКРДОПБГДСРСБНА – Пз, ф. 5, оп. 1, а.е. 1, л. 26, доклад относно наличността на заселените лица в и от Пазарджишка околия и агентурно-оперативната работа сред тях във връзка със заповед № 13606/1 август 1951 г.

¹⁴⁵ ДА София, ф. 1В, оп. 23, а.е. 26, изказване на Тодор Живков на заседание на столичния партийен актив по положението в Унгария и Полша, състояло се в салона на кино „Димитър Благоев“, София, 2 ноември 1956 г.

дадено за да действуват решително и непоколебимо срещу всеки опит на контрареволуцията, на всеки, който посяга на тях. За непоколебимо действие срещу враговете и контрареволуцията, не само че няма да наказваме, но ще има почести и награди... Ние сме комунисти революционери. Ние от трудностите не се плашим. Ние не сме еснафи, нито страхливци, нито предатели. Пажалуста, ако някои искат да предизвикат нещо, те не бива да забравят, че ние ще възкресим Деветосептемврийските дни.“

Три дни по-късно на съвещание на партийния и служебния актив на МВР той насъсква и органите на милицията и на ДС срещу враговете¹⁴⁶:

„Сега, другари, събитията сварват нашата партия единна, сплотена от Политбюро и Централния комитет до последната първична организация, напълно готова да смаже всеки контрареволуционен опит в нашата страна... Милицията и органите на ДС не са апостол Павел и (на) всички кучета, които се опитат да хапнат – тоягата. Дочух, че тая сутрин няколкостотин души сте прибрали. Правилно сте постъпили, другари. Нека по три пъти на нощ да се стряскат враговете на нашия народ. (Бурни ръкопляскания, ура.)“

До края на 50-те години БКП и ДС продължават политиката на репресии чрез групови изселвания на враговете на комунистическия режим. Пример за това е циничното писмо¹⁴⁷ на Мирчо Спасов до Начо Папазов от 14 март 1958 г.

„Др. Папазов,

Изпращам Ви само четири списъци по 50 бройки, от всичко подготвени за изселване 1240 броя. ... Това са предимно бивши убийци, палачи и крупни престъпници – врагове, съдени, обаче останали живи и сега в бошинството си свободни и живущи в София. Една малка част от тях са още в затворите или в Белене, обаче семействата им са в София, а след излизането им от затворите и те ще бъдат тук. Добре е, именно тази бройка от 1240 души, съвсем незначителна за софийското население

¹⁴⁶ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 1, оп. 1, а.е. 3686, л. 32-34, реч на Тодор Живков на Съвещанието на партийния и служебния актив на МВР във връзка със събитията в Полша, Унгария и Близкия Изток, София, 5 ноември 1956 г.

¹⁴⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 12, оп. 1, а. е. 1542, л. 1, писмо от Мирчо Спасов до Начо Папазов за изселване на вражески настроени лица от София, 14 март 1958 г.

ние, да се очисти от столицата, още повече като се има предвид подготовката на империалистите за тази пролет да предизвикат в нашата страна бунтове и безредици. Вярно и безспорно е, че враговете отвън и отвътре не могат в нашата страна нищо да направят, но защо да не се възползваме от тях техни намерения и закани, за да изгоним от София малко сволоч и т.н. С поздрав Мирчо.“

3.1. Свидетелство на министър-председателя Никола Мушанов¹⁴⁸

Никола Мушанов е адвокат, един от лидерите на Демократическата партия. В периода 1931–1934 г. е министър-председател на три правителства. Участва в кампанията за спасяването на българските евреи и е министър без портфейл в правителството на Константин Муравиев от 2 до 9 септември 1944 г. След преврата е арестуван и осъден от „народния съд“ на една година затвор. След излизането от затвора през 1947 г. е изселен във Велико Търново, където е приет в дома на Дончо Смилов.

„На 3 юли 1949 г. вечерта, връщайки се в къщи към осем часа, намерих милиционер, който ме покани да отида до участъка да се разясни въпросът по неразписването ми в 6 часа следобед. Казах, че съм се разписал. Искях да донесат книгата, за да докажа, че съм се разписал, но доде друг милиционер, който ми каза, че трябва въпросът да се уясни в участъка. Вън дъжд из ведро. Отивам. С влизането си в участъка, I етаж, съобщиха ми, че съм арестуван. Защо, за какво – не ми се каза. С едно такси ме отведоха в Държавна сигурност. Там намерих доста граждани, между които и демократите Иван Пелтеков, Буковски и др. Оставиха ме да преспя в коридора. На другия ден вечерта по етапен ред ни закараха на гара Трапезица. За къде? Никой не знае. Стигнахме в Горна Оряховица. Закараха ни в етапното комендантство. Вече бяхме над сто души – имаше и от Южна България. Настаниха ни в малки стаи. Много горещо. Оттам ни натовариха в трикласни вагони за Русе. В Русе пак в етапното комендантство, което се помещава в IV-етажното здание на Иван Стоилов. Изкачиха ни на мансарда. Аз се спъвах на всеки етаж, додето се кача, при хоканията на милиционера, че съм се преструвал. Престояхме там над 150 души. На сутринта ни натовариха на параход „Георги Кирков“ за Тутракан. Стигнахме в Тутракан, дето с камиони ни отпратиха за Ножарево.

¹⁴⁸ Тъжните спомени на Никола Мушанов – Откъс от спомените на един български политик след 9 септември. Моята българска история, 9 септември 2017. Източник: myhistory.bg.